

Şeyhlerin Özellikleri

– Mustafa ESER · 21 Ekim 2025

ŞEYHLERDE OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Daha önce de belirttiğimiz üzere İslam tasavvufunun zirve isimlerinden İmam Rabbani (ks) gerek yaşayışı gerekse görüşleriyle genelde İslam tasavvufunun özelde ise Nakşibendi tarikatının tamamen şer'i sınırlar içinde bulunduğunu savunarak ve ispatlayarak büyük hizmet etmiş bir sufi, gösterdiği çabalarla Mücceddîd-i Elf-i Sanî ünvanını almış bir sufidir.

Sûfî kimliği ile ön plana çıkan İmâm-ı Rabbânî, İslâm'ın zaafa uğradığı, sünnet-i seniyyenin unutulduğu, bid'atların (bid'at; sünnet-i seniyyeye muhâlif bir şekilde sonradan ortaya çıkan, sahâbe-i kirâm ve tâbiîn asrında bulunmayan ve herhangi bir şer'î bir delile dayanmaksızın icrâ edilen iş demektir.) zirveye çıktığı, daha da kötüsü sözde Müslüman bir padişah tarafından "Din-i İlahî" adında yeni bir dinin ihdas edildiği çalkantılı bir dönemde tevhîd inancını hâkim kılma yönünde mücadele vermiş ve mücadelesinde muvaffak olmuş bir İslâm önderidir.

Müridlerine, ulemaya ve devlet büyüklerine yazmış olduğu mektuplardan oluşan Mektubat isimli eseri yüzyıllardır kaynak eser olma özelliğini korumaktadır. İmam-ı Rabbani(ks) eserinde özelde Nakşibendi genelde ise tüm şeyhlerin taşıması gereken vasıfları belirtmektedir. Genelde tüm şeyhler diyoruz çünkü hayatlarını incelemeye çalıştığımız tüm sufilere eserinde belirtilen özelliklere haiz olduklarını özellikle belirtmeliyiz.

Onun İslâm'ı tecdîd etmesi, genel olarak sünnet-i seniyyeyi ihyâ edip bid'atları ortadan kaldırmak sûretiyle İslâm'ı, ehl-i sünnet itikadî çerçevesinde aslî hüviyetine kavuşturmak şeklinde gerçekleşmiştir. "Tasavvuf, kâl ilmi değil hâl ilmidir." diyen İmam-ı Rabbânî'ye göre hakîkî şeyhler, insanları irşât etme konusunda Resûlullah'ın (sav) vârisleridir.

Ona göre (ks) mükemmil şeyhler, "Rabbânî âlim, rehber bir eğitimci ve doğruluk yoluna irşât eden ve efendilerin yoluna ulaşmak için kendisinden yardım isteyeneye yardım edebilen bir mürşitlerdir."

İmâm-ı Rabbânî'ye göre hakîkî mürşid/şeyh, kendisinden Cenâb-ı Hakk'a vuslat yolu öğrenilen ve bu yolda müritlerine yardım eden zâttır.

1. Şeyh, Resûlullah'ın (s.a.v.) irşâdî vazifesine vâris olan "şeyh-i kâmil-i mükemmil" olmalıdır. Şeyh, öncelikle Resûlüllâh'ın (s.a.v.) ilmî mirasına sahip olmalıdır. Ona göre bir âlimin, Resûlullah'ın (sav) hakîkî varisi olabilmesi için her iki ilimden de nasibi olması lazımdır. (İmam-ı Rabbani (ks), Resûlullah'ın (sav) miras bıraktığı ilimleri, "ahkâm ilimleri" ve "esrâr ilimleri" olmak üzere iki kısma ayırır.)

Şeyh, Resûlüllâh'ın (sav) sünnetine harfiyen mutabakat etmelidir. Bu mutâbaatın yedi derecesi vardır: Birinci derece, İslam'ın esaslarını kalben tasdik etmiş, ancak nefisleri mutmainne seviyesine çıkmamış olan avam halkın mutâbaatıdır. zâhiren) şer'î hükümleri yerine getirip sünnet-i seniyyeye tabi olmaktan ibarettir.

İkinci derece, ahlakî güzelleştirme, kötü sıfatları yok etme, kalbî hastalıkları ve mânevî illetleri izâle etme gibi kalp (tasfiyesi) ile alakalı olan Resûlullah'ın (sav) söz ve fiillerine tabi olma şeklinde tezahür eden

mutâbaattır.

Üçüncü derece, Resûlullah'ın (sav) hallerine, mânevî zevklerine ve vecdlerine tabi olmak sûretiyle gösterilen mutâbaattır.

Dördüncü derece, ilimde rüsûha ermiş olan âlimlere ait olan mutâbaattır.

Beşinci derece, Resûlullah'ın (sav) kemâlâtına tabi olmayı ifade eden mutâbaattır. Ülü'l-Azm peygamberlere (as) ait olan bu derece, gâyet yüksek bir mertebe olup önceki derecelerin bununla bir alakası yoktur.

Altıncı derece, Resûlullah'a (sav), onun "mahbûbiyyet" makamına mahsus olan kemâlâtı konusunda ittibâ etmektir.

Yedinci dereceye gelince; bu derece, diğer altı dereceyi de içine alan kapsamlı bir derecedir.

-Şeyh, "sekr" ehlinden değil "sahv" ehlinden olmalıdır.

-Şeyh, "istihare" yapmadan kendisine her müracaat eden kişiye tarîkat talimi yapmamalı, müritlerinin çokluğu ile övünüp şöhret peşinde koşmamalı, müritlerini eğitirken sadece Allâh'ın rızasını kazanmayı hedefleyip hiçbir menfaat gözetmemelidir.

-Yine şeyh, müritler için örnek bir şahsiyet olduğu bilinciyle hareket etmeli, ruhsatları terk edip azîmetler ile amel etmeli; her hususta ve özellikle kadın müritlerine tarîkat talimi yapma konusunda şerîatın sınırlarını aşmamaya hassasiyet göstermelidir.

İrşâd vazifesi ile meşgul olan şeyh, devamlı surette tevâzu ile hareket etmeli, Cenab-ı Hakk'a ilticâ ve tazarruda bulunmalı, gönül kırıklığı içinde olmalı, kulluk vazifelerini itina ile yerine getirmeli, şerîatın sınırlarını muhafaza etmeli ve sünnet-i seniyyeye tam manasıyla tabi olmalıdır. Yine böyle bir şeyh, yaptığı her türlü hayırda niyetini tashih etmeli; iç âlemini ihlas ile donatmalı, zahirini tertemiz yapmalı; kendi ayıplarını görmeli; günahların kendisini istila ettiğini müşahede etmeli ve her daim Allah Teâlâ'nın intikamından korkmalıdır.

Ona göre sûfiler tarafından sarf edilmiş sözler, şayet şer'î hükümlere uygun değil ise kesinlikle onlara itibar edilmez; onlar hüccet kabul edilip taklit edilmez. Hüccet olmaya ve taklit edilmeye en layık olan Ehl-i Sünnet âlimlerinin sözleridir. Sûfilerin sözleri, eğer bu âlimlerin sözlerine mutabakat gösterirse kabul edilir, muhalif olursa kabul edilmez. "Şerîata muhâlefet, zındıklık delili ve ilhâd alâmetidir."

Bununla beraber eğer sûfî, içinde bulunduğu sekr hâlinin tesiriyle şerîata muhalif birtakım sözler sarf etmiş ise o ma'zûr görülür; ancak onun sözleri taklit edilmez; sarhoş kişinin sözlerinin, başka manalara hamledildiği gibi mânevî sarhoşluk içinde olan sekr halindeki kişinin sözleri de başka manalara hamledilir.

İmâm-ı Rabbânî, şerîatın, bütün kemâlâtın anası ve bütün makamların aslı olduğunu, (tasavvufu temsil eden) tarîkat ve hakîkatın ise ihlâsı mükemmelleştirme konusunda şerîata yardım eden birer hizmetçi olduklarını, ancak bu gerçekten haberi olmayan kimselerin tarîkat ve hakîkati, şerîattan farklı şeyler olarak gördüklerini söyler. Ona göre bu kimseler, tarîkat ve hakîkatın kemâlâtını anlamak şöyle dursun, şerîatı anlamaktan bile aciz kalmışlardır.

"Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla! Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allâh'a mahsustur. Salât ve selâm, Efendimiz Hazret-i Muhammed'e, O'nun bütün ehl-i beytine ve ashâbına olsun! Bundan sonra:

Kıymetli kardeşlerimize ve yakîn ehline şu hususu açıkça bildirmek isterim ki; Yüce Nakşibendiyye yoluna hizmet, gayret ve samimiyetinden dolayı siz mânevî evlâdımız Mûsâ Efendi'yi tebrik eder, irşad yoluna girerek kemâle ermeyi arzu eden, Allâh'ın sâlih kullarına tarîkatin esaslarını tâlim etmeniz ve onlara yüce tarîkatin nisbet, feyz ve bereketini ulaştırmanız için, pek kıymetli Efendim'den aldığım ruhsat gereğince sizi mezun eylerim (izin ve icâzet veririm). Bütün feyizlerin yegâne kaynağı olan Cenâb-ı Hak Hazretleri, kalbinizi îman kaynağı, dilinizi irfan ırmağı eylesin! Sizinle sohbet eden din kardeşlerimizi sohbetinizin şerefinden istifâde ettirsin! Âmîn!

Salât ü selâm, Efendimiz ve hidâyet rehberimiz olan Hazret-i Muhammed'e, O'nun bütün ehl-i beytine ve ashâbına olsun! Son duâmız: «Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allâh'a mahsustur.» demekten ibârettir.”

Mahmud Sâmi Ramazanoğlu (ks) nun halifesi Mûsâ Efendi (ks) ye verdiği icazetnamenin tercümesi.

Amasya İlahiyat Dergisi Aralık 2020 İmâm-ı Rabbânî'nin el-Mektûbât İsimli Eseri Bağlamında

Nakşibendiyye Şeyhlerinde Bulunması Gereken Vasıflar Mevlüt ÖZÇELİK Dr. Öğr. Üyesi, Amasya

Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı